

O izboru osebja v kazenskih zavodih*

Edward Neymark

I.

Ko je bila 22. julija 1944. leta ustanovljena nova poljska država, se je med drugim znašla tudi pred nalogo, kako ustvariti v novi napredni obliki socialistično zakonitost in take organe, ki bi dosegli, da jo bodo državljani spoštovali.

To nalogo pa je bilo treba izpolniti v tistih objektivnih okoliščinah, ki so takrat obstajale. Penitenciarne uprave v današnjem pomenu še ni bilo. Edini zapor, s katerim je razpolagala ljudska vlada, to je lublinski zapor, je bilo treba zavarovati pred možnimi in zelo verjetnimi napadi od zunaj, dati mu je bilo treba oboroženo posadko, ki bi bila sposobna odbiti morebitni napad. V tem času se je dejavnost penitenciarne uprave omejevala le na to, da so uslužbenci čuvali zapornike, jim onemogočali pobeg, jim zagotavljali življenjski obstoj in jih tudi preskrbovali z živili ter jim nudili zdravniško oskrbo v okviru tedanjih razmer, ki so bile izredno težavne.

V nadaljnjem razvoju vojnih dogodkov in osvobajanja poljskih pokrajin je vlada začela upravljati tudi druge kazenske zavode. Vendar so bile razmere v bistvu povsod takšne kot v Lublinu; vsak zavod je bilo treba zavarovati in ga vzdrževati tako, da je bila izključena možnost za pobeg zapornikov in za povzročitev škode na zdravju.

Hkrati pa smo se že tedaj zavedali, da je treba zavode pripraviti za nove naloge, in sicer za izvrševanje kazni odvzema prostosti kot enega izmed najpomembnejših področij kriminalne politike ljudske oblasti.

Toda to področje — če ga gledamo skozi prizmo preteklosti — ni nikoli nikogar navduševalo. Ravno nasprotno. Od takrat, ko so prekinili s teokratskim pojmovanjem kazni kot povračila za krivdo za greh, so se tako znanstveniki-kriminologi kot upravni in družbeni delavci začeli zavedati, da je kazen odvzema prostosti v resnici Ahilova peta kriminalne politike.

Poljski državi v času med obema vojnama ni uspelo, pa tudi hotela se ni resno zamisliti nad stalno naraščajočim valom kriminalitete, ker so znanstvene raziskave s področja kriminalne etiologije seznanjale javno mnenje z bistvenimi pomanjkljivostmi

* Avtor je članek z naslovom »O doborze personelu administraciji penitenciarnej« objavil v poljski reviji *Przegląd Penitencjarny*, I. letnik, št. 2, str. 3—16, Varšava 1963, katere uredništvo nam je dovolilo ponatis v slovenskem prevodu.

obstoječega družbeno ekonomskega reda, kazale so nemočnost njegove državne administracije in vodile do sklepov, ki so bili za tedanjo vlado neprijetni. Ko sem leta 1925 pripravljaj za tisk svoj »Oris kriminalne etiologije«, je bila največja težava v tem, kako bi snov omejil tako, da ne bi izgubila smisla in da bi delo hkrati ne postalo za cenzuro nesprejemljivo.¹ Predstavniki poljske znanosti in bolj prosvetljeni predstavniki prakse so se že tedaj zavedali, da je in ostane kazen odvzema protosti v kapitalistični državi zelo nepopolno sredstvo — kljub številnim delom cele vrste znanih družbenih delavcev in znanstvenikov, ki so se nanašala na zmanjševanje njenih napak, na izboljšanje njenega izvajanja ter na uporabo zelo razdejanega sistema različnih institucij, ki naj bi zaporno kazni nadomeščale ali dopolnjevale. Obstoje te kazni in njena široka uporaba je bilo objektivno dejstvo — in zato tudi v času druge neodvisnosti (1918—1939), enako kot v preteklosti, ko so se v začetku 19. stoletja pojavili poskusi reform na področju izvrševanja kazni, ni manjkalo poskusov, da bi penitenciarno prakso pripeljali na pot humanizma, in to na podlagi znanstvenih temeljev, katerim so tudi Poljaki prispevali ne majhen delež.² Med deli, ki so bila započeta v tej smeri, je imel velik pomen problem, kako izbirati osebje penitenciarne uprave. To vprašanje so zastavili poljski predstavniki na III. mednarodnem kongresu penitenciarne znanosti leta 1927 v Parizu; v razširjeni obliki pa je uspelo poljski delegaciji, da je bil ta problem sprejet na dnevni red X. mednarodnega kongresa za kazensko in penitenciarno pravo leta 1930 v Pragi.³

¹ Edward Neymark, *Zarys Etiologii Kryminalnej*, Varšava, 1925, str. 46.

² Kot izraz želje po reformi penitenciarne sistema v prvi polovici 19. stoletja moramo omeniti delo Ksaverija Potočkega: *Pripombe k predlogu splošnega in posebnega zboljšanja glede upravljanja in položaja javnih zaporov v kraljevini Poljski*, 1819. To delo je ponovno izšlo leta 1925 v založbi Zygmunt Bugajski in Edward Neymark »Sodobni problemi in predlogi za reformo zaporov«, I. del, Varšava 1925.

³ Avtor tega članka se je udeležil obeh kongresov in je imel tudi referat o tej temi. Glej: a) *Troisième Congrès International des Sciences Administratives*, Paris 1927, *Rapport Général présenté à la 5-ème Section*, str. 17 in nasl. ali *Compte rendu des Séances du Congrès*, str. 114 in nasl. ali b) *Congrès Pénal et Pénitentiaire International de Prague 1930, Travaux Préparatoires, Deuxième Section, Deuxième Question, Rapport présenté par M. Edward Neymark, Directeur de la »Revue Pénitentiaire de Pologne«*, str. 1—13.

Sprejetje problema glede pravilnega izbora penitenciarne osebja v dnevni red mednarodnih kongresov je bilo izraz spoznanja, kakšen pomen ima ta problem za pravilno izvrševanje kazni. Kazen odvzema prostosti je oblika vplivanja na ljudi s pomočjo celote vseh pogojev, ustvarjenih — na kratko povedano — z namenom poboljšanja. Eden izmed najpomembnejših elementov kazni odvzema prostosti pa so način in pogoji življenja obsojencev v kazenskem zavodu. Ti pa so pretežno odvisni od oseb, ki vodijo zavod. In zato so prav te osebe, to je osebje penitenciarne uprave, kot sredstvo za izvrševanje kazni, tako pomemben element v sistemu izvrševanja kazni. Ker pa daje država ravno v roke teh ljudi sredstva za delovanje na tisto skupino svojih državljanov, s katero je sožitje najtežje, pomeni to, da verjame v sposobnost pedagoškega delovanja takega osebja na skupine ljudi, ki so jim zaupane — in ki so žal še zelo številne.

Vendar pa pot, ki je marsikaterega obsojenca pripeljala v kazenski zavod, ni vedno le preprosta posledica hudodelskega, s tem pa tudi antisocialnega razpoloženja storilca kaznivega dejanja. Stvar je pogosto mnogo bolj zapletena, kot pa bi to izhajalo iz slike, kakor se oblikuje v javnem mnenju.

Družba na splošno — razen tistih ljudi, ki jih je zadela tragična usoda bivanja v zaporu — ne ve tako rekoč ničesar o zaporu, zlasti pa ne ve, kako kratka je v življenju pot od vrline do hudodelstva. Od tod izhaja težnja k poenostavljanju problemov. Če vozi-ta dva vinjena voznika vsak svoj tovornjak, pa eden izmed njiju naleti na križišču na drugo vozilo in povzroči — ker svojega vozila ni sposoben upravljati — prometno nesrečo in smrt več oseb, zvemo v tem primeru zanj in za njegovo očitno kaznivo dejanje, ki ga obsojamo z vso strogostjo, in to povsem upravičeno. Toda o tem, da je drugi imel srečo in na križišču ni srečal vozila, ali pa je srečal vozilo z dobrim voznikom, ki se je znal izogniti trčenju zaradi svoje nenavadne spretnosti, ne zvemo ničesar in v vsakdanjem življenju bomo tega drugega, ki je v resnici prav tako kriv kot prvi, šteli za vzor, ki ga je treba posnemati in ga bomo primerjali s prvim. In tako prestopajo prag zaporov ljudje, ki so imeli — poleg vrste objektivnih in subjektivnih faktorjev kriminalne etiologije — pač smolo. To pa je bistven penitenciar-ni faktor. Pogojuje namreč odnos obsojenca do zavora in zahteva posebno pozornost uprave.

Vsakdo, ki prestopi prag zavora — bodisi prvič bodisi večkrat —, bo moral v njem živeti. Zato mora biti temeljita značilnost zavora, da obstoje v njem življenjski pogoji. V zapore pa prihajajo različni ljudje:

mladi in stari, skoraj nepismeni in izobraženi; nekvalificirani industrijski in kmetijski delavci ter inženirji, odvetniki, zdravniki, učitelji, direktorji podjetij in velikih kmetijskih posestev, samski in očetje ter matere družin z mnogimi otroki, sadisti, člani zvodniških in vlomilskih tolpe, poklicni žeparji in nerodneži, katerim se podirajo stavbe, ki so jih zgradili, in katerim se volan avtomobila izmika iz rok. Nekateri prihajajo v zapor brez sramu in strahu, kot so brez strahu in sramu prelivali človeško kri »za šalo« ali za neznatno korist pri vodki. Za druge pa je to tako hudo doživetje, da ostanejo pri življenju, ki jim je postalo neznosna muka, le po zaslugi izredne pazljivosti penitenciarne osebja.

In to pomeni problem za penitenciar-no osebje: ustvariti življenjske pogoje vsem tem ljudem, in sicer take pogoje, da bi njihova bit formirala njihovo zavest tako, da bodo — v zavodu in pozneje na svobodi — spoštovali obstoječi pravni red.⁴ Zaradi tega je zapor — v nasprotju od običajnega okolja — poseben svet, nekakšna država v državi, posebno okolje, ki se razlikuje od drugega in kjer vladajo lastni nazori in običaji z železno močjo.

Splošna obvezna državna zakonodaja in zlasti predpisi zaporniškega pravilnika tvorijo seveda temeljne okvire, ki dajejo življenju v zaporih nekatere osnovne značilnosti. Ti predpisi pa so — in seveda tudi morajo biti — tako elastični, da jih je mogoče razlagati načeloma in v konkretnih primerih dovolj široko in da je tudi prosta presoja organov dovolj velika ter da jim dopuščajo uporabo individualizacije. Ti predpisi pogojujejo življenjske razmer v zaporih, toda v resnici je v penitenciar-ni praksi vsebina življenja v zaporih odvisna pretežno, včasih pa skoraj izključno, od osebja zavora. Varstvo zdravja in življenja marsikaterega zapornika, s tem pa tudi usoda obsojenca, njegova bodočnost in način življenja po odpustu iz zavora, so čestokrat odvisni ravno od teh ljudi — pri tem pa moramo upoštevati še raznolikost populacije zapornikov.

Zato se že od nekdaj zahteva, naj ima osebje kazenskih zavorov posebne kvalifikacije in sposobnosti za opravljanje svojih nalog. Tega so se zavedali in pomen tega problema so poudarjali najbolj znani predstavniki poljske penitenciarne misli. »Izrednega pomena je«, je pisal leta 1897 J. U. Niemcewicz, »da bi bil predstojnik, od katerega sta v tolikšni meri odvisna varnost zavora in vodstvo zavora, izbran izmed ne-

⁴ Mnogo tehtnih pripomb o tej temi bo bralec našel v uvodu k delu: Jean Pinatel, *Traité élémentaire de science pénitentiaire et de défense sociale*, Pariz, str. LXXXVI in nasl.

oporečnih ljudi in da bi imel kvalifikacije, ki so potrebne za opravljanje tako težavnih naloge.«⁵ Po mnenju J. U. Niemcewicza mora imeti osebje kazenskega zavoda posebne lastnosti. »Za paznika je treba izbrati razsodnega in dojemljivega človeka, ki se hitro znajde in ki zna ljubiti soljudi; hkrati pa mora biti odločen človek, katerega vedenje mora ostati dostojanstveno, ne da bi s tem prenehalo biti umirjeno in pomirjujoče... Če so zaporniki, ki so mu zaupani v varstvo, dostopni za razsodnost in sposobni za to, da se poboljšajo, ne sme ravnati z njimi grobo in okrutno ali muhavno, tako da bi zbujal strah. Nasprotno, v vsakem primeru mora biti dostopen in umirjen.«⁶

Svoje mnenje o tej stvari je J. U. Niemcewicz ponovil — deset let pozneje — ob pripravljanju penitenciarne sistema v kraljevini Poljski, in sicer v svojem delu »O javnih zaporih«, ki je izšlo leta 1818.⁷

Predhodnik te smeri v zgodovini izvrševanja kazni je veliki borec in reformator zaporov John Howard.⁸

V pogojih socializma se sistem izvrševanja kazni navezuje na to humano smer v razvoju penitenciarne misli. Uslužbenci penitenciarne uprave v naši državi morajo biti neoporečni po značaju in nedovzetni za kakršnekoli skušnjave zunaj in znotraj zavora; zavedati se morajo, da presoja vsak obsojenec red in disciplino v zaporu, način izvrševanja sodnih odločb in bistvo socialistične zakonitosti ravno po njih samih. Obvladanje samega sebe in sposobnost pravilnega, brezpogojno mirnega in pravičnega reagiranja na vse dogodke v življenju v zaporu se morata približevati mejam idealnega. Potrebno je dalje, da ti uslužbenci dobro poznajo besedilo in smisel pravnih predpisov, predvsem zaporniškega pravilnika, prav tako pa tudi kazenskega prava in kazenskega postopka, politično in gospodarsko zakonodajo ter končno, da dobro poznajo vsa področja, ki bi mogla zanimati zapornike. Samo tako si

⁵ J. U. Niemcewicz, Memorial o novem sistemu zaporov, ki so ga uvedli v ZDA — prevod iz francoščine: Wanda Stankiewicz in Stanisław Walszak, predelava in uvod: Stanisław Walczak, Varšava, 1962, str. 47.

⁶ Isto, str. 48.

⁷ Primerjaj J. U. Niemcewicz, kratek članek, O javnih zaporih ali domovih pokore in kesanja, izdano pri založbi N. Glücksberg, Varšava, 1818.

⁸ V delu Memorial o sistemu ameriških zaporov navaja J. U. Niemcewicz naslednji del Howardovega stališča o tem vprašanju. »Nasilje in slabo ravnanje zagreni zapornike in jih vodi v obup. Mnenje, da hudodelcev ni mogoče voditi, je zgrešeno. Najslabše je mogoče voditi z mirnim in odločnim ravnanjem; z njimi je treba ravnati blago in humano, če se dobro vedejo, in obzirno, če so bolni.«

bo mogel uslužbenec s področja izvrševanja kazni pridobiti avtoriteto in imeti takšen vpliv na obsojenčevo duševnost, ki bo onemogočil predvsem slab vpliv drugih obsojenčev — stalnih obiskovalcev sodišč in kazenskih zavodov —, ki jih žal ni mogoče povsem ločiti od ostalih zapornikov. Bistven pogoj za avtoriteto je pristnost značaja, poštenost in nepristranost do zapornikov, ki temelje na načelih individualizacije glede na njihove lastnosti in ravnanje z njimi.

II.

Gornji kriteriji za izbor osebja kazenskih zavodov so bili upoštevani v penitenciarne sistemu na Poljskem v zadnjih dvajsetih letih v različnem obsegu.

V resoru, ki je od julija 1944 upravljal zapore (in izolirana taborišča), to je ministrstvo javne varnosti, so se od vsega začetka zavedali pomena tega vprašanja in opozarjali na potrebo pravilnega izbora osebja.

Vendar pa so v tem obdobju — kot smo že omenili — šteli za najvažnejše naslednje: kandidati so morali biti mladi, znati so morali ravnati z orožjem zaradi obrambe pred morebitnimi napadi na zapor ali na uslužbence, obvladati so morali vojaške spretnosti, ki so jih pokazali v času partizanskih borb, imeti so morali lastnosti, ki so po mnenju predstojnikov — in to povsem upravičeno — zagotavljale kandidatov neoporečen značaj.

Ne glede na to, da so bile tedaj pri izboru osebja za sprejem v penitenciarne službe na prvem mestu moralno-politične kvalifikacije in vdanost družbeni revoluciji, ki je bila v teku, pa smo se zavedali bodočih potreb in storili smo prve ukrepe, da bi zagotovili potrebno strokovno raven.

Tedanji organi oblasti, zlasti pa oddelek za izvrševanje kazni pri ministrstvu javne varnosti, so že aprila 1945 začeli z izobraževalno akcijo in organizirali tri enomesečne tečaje za načelnike in vodje oddelkov v zaporih. Program je obsegal vzgojno-politično izpopolnjevanje (zgodovina Poljske, družbene in politične vede), teorijo in prakso izvrševanja kazni, materialno in procesno kazensko pravo, higieno, prvo pomoč in vojaško izpopolnjevanje.

Leta 1946 je bil organiziran v Varšavi tromesečni tečaj za pomočnike načelnikov za politično vzgojne zadeve. Program je obsegal splošno izpopolnjevanje (s področja zemljepisne, splošne in poljske zgodovine ter zgodovine kulture in umetnosti), izpopolnjevanje na področju družbeno-političnih ved (skupno z ekonomijo, sociologijo in mednarodnim

prayom), obravnavanje tekočih problemov mednarodne in poljske politike ter strokovne predmete. Izobraževalno delo takrat ni bilo več omejeno izključno le na vodje zavodov oziroma oddelkov, temveč je zajelo kljub velikim praktičnim težavam tudi nižje uslužbence.

V šolskem centru ministrstva javne varnosti v Legionovu pri Varšavi se je v letih 1945—1948 prešolalo nad 1000 oseb, ki so si izpopolnile splošno izobrazbo in si pridobile poklicno kvalifikacijo.

Načelne smernice je vseboval ukaz ministra javne varnosti z dne 3. aprila 1946, ki je določal, da si morajo pridobiti višji uslužbenec srednjo izobrazbo, nižji pa osnovno-šolsko.

Za šolski program osebja penitenciarne službe je v tem času značilno povezovanje idejnopolitičnega izobraževanja, ki je težilo za tem, da bi utrdilo njegovo revolucionarno zavest, z zahtevami in nalogami poklicnega dela.⁹

Veliko oviro pri uresničevanju teh smernic pa je pomenila žalostna dediščina iz predvojnih in vojnih let: to je nizka stopnja izobrazbe prebivalstva nasploh, posebej pa še mladine, ki v letih 1939 — 1945 skoraj ni imela možnosti, da bi se šolala. Možnosti za pridobitev srednje ali visoke izobrazbe pa so bile še zlasti majhne, saj take šole niso delovale — če izvzamemo tajne sestanke, ki pa so bili dostopni le zelo maloštevilni peščici ljudi.

Zato smo takoj izvedli vrsto ukrepov, s katerimi smo želeli omogočiti uslužbencem penitenciarne službe, da bi zadostili zahtevam, ki so jim bile postavljene.

Prva oblika izpopolnjevanja (uvedena že leta 1946) je bil dopisni študij, nato pa smo

⁹ To je našlo svoj izraz v navodilih ministrstva javne varnosti o šolanju, ki so izšla v Zbirki predpisov oddelka za izvrševanje kazni po stanju z dne 1/1-1948.

Povezava ideološkega izobraževanja s poklicnimi nalogami službe je določena v naslednjih določbah:

a) Temeljna naloga celotnega dela politično-vzgojnega aparata je pripraviti zavodsko osebje v vsej državi na to, da ostvari penitenciarne politike (postopek in vzgojno delo zavodskega osebja med zaporniki) v pogojih nove, demokratične države.

b) Vzgojno delo osebja med zaporniki, katerega namen je pripraviti zapornika na družbeno koristno delo po odpustu iz zapore, je lahko uspešno samo tedaj, če bo zavodsko osebje primerno izšolano za opravljanje teh težavnih, odgovornih in važnih nalog.

c) Zato je tudi na dosedanji stopnji demokratičnega razvoja kazenskih zavodov poglavitna naloga politično vzgojnega osebja v tem, da poklicno in splošno prešola zavodsko osebje, poglobi njegovo družbeno-politično zavest in dvigne njegovo moralno raven.

organizirali stalne večerne šole za zaposlene. To je bila priprava za naslednjo višjo stopnjo v procesu izboljšanja kvalifikacije penitenciarne osebja. Ker so leta 1956 prešli kazenski zavodi v pristojnost ministrstva za pravosodje, je bilo mogoče zahteve še povečati in pripraviti nove smernice, ki so bile leta 1959 tudi z zakonom normirane.¹⁰

Postopna poostreitev kriterijev glede izobrazbe in stopnje šolanja, ki poteka vzporedno z večanjem izobrazbe mladine in zaposlenih na Poljskem, v resnici zagotavlja, da bo mogoče zahtevati, naj se v kazenskih zavodih zaposlujejo v čim večjem obsegu strokovnjaki specialisti, med njimi tudi specialisti z visoko izobrazbo. Ta možnost obstoji zaradi vedno večjega števila diplomantov, ki zapuščajajo visoke šole v tako specializiranih strokah, kot so pravniki kriminološko-penitenciarne usmeritve, pedagogi — med njimi diplomanti inštituta za specialno pedagogiko, psihologi in drugi.

V zadnjih letih so postale pravne fakultete važen vir in osnova za izbor mladih kadrov v penitenciarne službi. S postopno preobrazbo poljskega penitenciarne sistema in s tem, da sta se njegova dejavnost ter tudi notranje življenje kazenskega zavoda oprla na pravne predpise, sta se povečala vloga in pomen pravnika v kazenskem zavodu in v penitenciarne upravi sploh. Zato opazamo vedno večji priliv pravnikov.

Za to je več vzrokov. Poleg delovanja penitenciarne krožkov na visokih šolah, v katerih se zbirajo predvsem mladi pravniki, je treba omeniti še uvedbo kriminološko-penitenciarne specializacije na nekaterih fakultetah.¹¹

Pomembno vlogo je imelo tudi dejstvo, da so se problemi izvrševanja kazni povezali s sodnim aparatom.¹²

¹⁰ Zakon o službi v zaporih z dne 10/12-1959 (Uradni list št. 69, predpis št. 436) in predpisi, izdani na njegovi podlagi, določajo pogoje glede splošne izobrazbe uslužbencev penitenciarne službe. Zlasti 12. člen zakona predvideva, da »je pogoj za mlajšega uslužbenca prve vrste pridobitev izobrazbe, ki se zahteva za mlajše uslužbenca penitenciarne službe«. 14. člen pa določa, »da je pogoj za starejšega uslužbenca prve vrste splošna srednja izobrazba ali kakšna druga šola, ki omogoča višji študij, ali pridobitev izobrazbe, ki se zahteva za starejše uslužbenca penitenciarne službe«.

¹¹ Ta specializacija obstoji danes na treh fakultetah: v Vroclavu, Lodzu in Torunu; med temi je v Vroclavu samostojna katedra za penitenciarne pravo in penitenciarne politiko.

¹² To se kaže — poleg tega, da je oddelek za izvrševanje kazni prešel v pristojnost ministrstva za pravosodje — tudi v tem, da sodniki nadzirajo in kontrolirajo kazenske zavode in referate za izvrševanje kazni pri vojvodskih (po naše — okrožnih, op. prev.) sodiščih, ki sodijo v njihovo pristojnost.

Zakonski predpisi iz leta 1957 o pogojnem odpustu dajejo upravi kazenskega zavoda vrsto pravic, nalagajo pa ji tudi mnogo dolžnosti v zvezi s primerno pripravo pogojev za pogojni odpust in v zvezi s sodelovanjem s sodišči, da bi uresničili tiste zakonske predpise, ki omogočajo, da se preizkusna doba po pogojnem odpustu izkoristi kot sredstvo za podaljšanje prevzgojnega procesa, ki se je izvajal v kazenskem zavodu.

V teh razmerah se je poleg dosedanjih oblik dela odprlo novo področje za sodelovanje s sodnim aparatom, ki nadzira izvrševanje kazni, in novo področje za politiko pogojnih odpustov, ki jo uresničuje kazenski zavod.

Zato so v kazenskih zavodih ustanovili službene položaje inšpektorjev za vprašanja pogojnega odpusta; ti položaji so namenjeni pravnikom.

Poleg tega obstoji za pravnike penitenciarne usmeritve možnost zaposlitve v penitenciarne oddelkih.¹³

Svoječasno sem imel priložnost opozoriti v reviji Sodnomedicinski časopis¹⁴, da mora imeti v boju proti kriminaliteti svoje mesto tudi zdravnik, pri čemer sem opozoril, da »predstavlja najširše torišče zdravnikovega dela izvrševanje kazni odvzema prostosti samo in preiskovalni zapor... Ne zadošča, če povemo,« sem pisal tedaj, »da bi zdravniki morali sodelovati v zakonodajnih komisijah, da bi bili člani razpravljajočih sodnih senatov, da bi bili na vodilnih mestih v zaporih in zdravstvenih zavodih, kjer se izvršujejo varnostni ukrepi. Nasprotno, treba je težiti k temu, da bi v družbi, zlasti v pravniških krogih, ustvarili globoko prepričanje, da zdravnik ni niti pravnikov niti sociologov tekmeč, temveč da je tu zaradi sodelovanja in napredka.« Sedaj, po poteku toliko let, odkar sem zavzel to stališče, ga zagovarjam s še globljim prepričanjem. Prepričan sem, da ima ta zahteva v današnjih razmerah, ki so bolj ugodne za pozitivne spremembe v sistemu izvrševanja kazni, neprimerno večje možnosti za uresničevanje.

Veliko možnost za zagotovitev pravilno izbranega kadra za poljski penitenciarne sistem pomeni idejno gibanje študentov, ki se razvija v okviru penitenciarne klubov, organiziranih pri Zvezi poljskih študentov. To gibanje zbira študente različnih strok, ki se uporabljajo v penitenciarne praksi, in ustvarja družbeno osnovo za to, da bi se kader

¹³ Primerjaj St. Walczak: Pravniki in izvrševanje kazni odvzema prostosti, Prawo i Życie, z dne 3/2-1963, št. 3.

¹⁴ VIII. letnik, št. 3, Varšava 1935, str. 210 do 219, v članku: Vloga zdravnika v boju proti kriminaliteti.

penitenciarne služb izpopolni z delavci, ki ne bodo samo strokovno podkovani, temveč bodo opravljali svoj poklic z ljubeznijo in s polnim razumevanjem njegove pomembne družbene funkcije.

III.

Ustrezna strokovna izobrazba penitenciarnega uslužbenca ima velik pomen za pravilno izpolnjevanje težavnih nalog pri delu z zaporniki. Vendar pa ne pomeni edinega kriterija, ki ga je treba upoštevati pri presoji, ali je kandidat primeren za delo v penitenciarne službi.

To delo zahteva posebne moralne in osebne kvalifikacije. Čas, ko se je delo penitenciarne uslužbenca omejevalo na funkcijo navadnih paznikov, katerih naloga je bila zavarovanje pred pobegi, znotraj zavoda pa varovanje reda in humanih življenjskih razmer zapornikov, ta čas sodi v poljskem penitenciarne sistemu že v preteklost.

Naloga, ki je neločljivo povezana s funkcijo kazenskega zavoda, se je izredno povečala in je združena z napredkom družbene funkcije ter vloge penitenciarne sistema v celotni borbi za pravni red in spoštovanje zakonitosti.¹⁵ Velikim zahtevam, ki jih morajo izpolnjevati penitenciarne uslužbenca, ustreza poseben osebni položaj pač v skladu z vlogo in nalogami, ki jih opravljajo ti uslužbenca. Ta položaj določajo pravila za opravljanje službe v zaporih,¹⁶ ki določajo kriterije pri izboru penitenciarne osebja.

1. Temeljni kriterij za izbor penitenciarne uslužbenca je neoporečnost značaja in skrb za zakonitost ter takšno opravljanje zapornih funkcij, ki je v skladu z načeli penitenciarne politike.

2. Vsak uslužbenec se je dolžan stalno izpopolnjevati in dvigati raven svoje izobrazbe.¹⁷

Določbe zakona o službi v zaporih so izraz odnosa ljudske oblasti do penitenciarne

¹⁵ To poudarjajo tudi minimalna pravila, ki določajo v poglavju Sodnobra koncepcija penitenciarne službe med drugim tudi tole: »podčrtati je treba spremembe, ki so nastale glede novega pojmovanja nalog, ki jih morajo izpolnjevati penitenciarne službe. To pojmovanje vodi namreč od izpolnjevanja nalog navadnega paznika do člana zelo pomembne družbene službe, ki zahteva poznanje problemov, ustrezno izobrazbo in harmonično sodelovanje vseh njenih članov.« Ensemble des règles minima pour le traitement des détenus et recommandations y relatives, New York, 1958.

¹⁶ Zakon o službi v zaporih z dne 10/12-1959, Uradni list št. 69, predpis št. 436.

¹⁷ Primerjaj 18. člen zakona o službi v zaporih z dne 10/12-1959.

služb. Ti predpisi prispevajo k temu, da bi uživale penitenciarne službe v družbi tisto spoštovanje in priznanje, ki jim pripada glede na njihove funkcije. Službi v zaporih dajejo primerno mesto v hierarhiji državne uprave, ker zagotavljajo takšno zaposlitev, ki je v skladu tako z velikimi zahtevami pri izboru kot s težavnimi delovnimi pogoji službe. Pri tem je napredovanje v službi odvisno od dviga poklicne kvalifikacije — navedene določbe ustvarjajo stimulus za dvig splošne, poklicne in politične izobrazbe —, ki mora biti v skladu z zahtevami znanosti in z vedno težjimi nalagami penitenciarne službe.

S tem uresničuje zakon o službi v zaporih na širokem področju tiste predloge, ki jih vsebujejo minimalna pravila.¹⁸

Primerjava temeljev osebnega položaja penitenciarne uslužbenec je pokazala popolno skladnost med določbami minimalnih pravil in tem, kar danes ne predstavlja le določb zakona o službi v zaporih, temveč prakso, ki je obvezna za vso Poljsko. Ta primerjava se nanaša tako na vprašanje temeljnega pomena kot na zadeve organizacijske narave in na materialne razmere penitenciarne uslužbenec.

Osebjem penitenciarne službe so zagotovljena stanovanja v bližini kazenskih zavodov.¹⁹ Osebjem se rekrutira na podlagi prostovoljnega sporazuma o delu in ne z določanjem pripadnikov vojske ali milice za to delo.²⁰ Osebjem, katerega organizacija ima določene paramilitarne organizacijske oblike in ki je v neposrednem stiku z zaporniki, ne nosi orožja.²¹

Zunanja obramba kazenskega zavoda je zaupana osebjem penitenciarne službe, ki je podrejena upravniku kazenskega zavoda kot eden izmed oddelkov uprave, ki je tesno povezan z ostalimi.

Poleg splošnih pogojev, ki jih morajo izpolnjevati penitenciarne uslužbenice, se zahtevajo od specialistov in upravnega osebja posebne poklicne kvalifikacije, dokazane z diplomo visoke ali poklicne srednje šole.

¹⁸ Primerjaj ustrezne določbe minimalnih pravil; Izbor, izobrazba in status penitenciarne osebja; Ensemble des règles minima pour le traitement des détenus et recommandations y relatives, New York 1958.

¹⁹ Primerjaj 28. člen zakona o službi v zaporih.

²⁰ Primerjaj točko VII., zakona št. 3 minimalnih pravil: Izbor, izobrazba... nav. d. ali 3. člen zakona o službi v zaporih.

²¹ Ustrezni predpis minimalnih pravil o tem vprašanju se glasi: »Uslužbenice, ki prihajajo v stik z zaporniki v okviru svojih funkcij, ne smejo nositi orožja, razen v izjemnih primerih.« Ensemble des règles minima, nav. d. VI. pogl.: Organisation non militaire du personnel.

Kazenske zavode, katerih naloga je izvrševanje kazni glede osebnih skupin obsojencev, kot so psihopati, karakteropati in podobno, vodi poklicno posebej izšolano osebje. Tako vodi na primer poseben zavod za psihopate zdravnik psihiater, oddelke za zapornike te kategorije v kazenskih zavodih pa prav tako zdravniki psihiatri ali psihologi. Uslužbenice penitenciarne službe v teh zavodih morajo imeti — poleg splošne izobrazbe, ki se zahteva od uslužbenec teh služb — še specialistično izobrazbo.

Težave pri izbiri specializiranega kadra so vzrok temu, da poljski penitenciarne sistem danes še ne razpolaga z ustreznim številom specialistov. Postopoma pa so bile smernice na tem področju le ustvarjene, in sicer tako, da so penitenciarne uslužbenice dosegli specialistično izobrazbo, ali pa so specialiste izbirali med absolventi visokih šol.

Doslej pa nam še ni uspelo, da bi v zadostni meri realizirali priporočila penitenciarne znanosti in resolucij kongresov, ki se nanašajo na zaposlovanje ženskega osebja v kazenskih zavodih, ki so namenjeni za ženske.

Ne glede na to pa lahko že danes ugotovimo, da je bil napredek, kakršen je bil dosežen na Poljskem na področju izvrševanja kazni, dosežen zaradi velikih naporov penitenciarne službe. Napredek se kaže v izrednem dvigu poklicnih in moralnih kvalifikacij, in sicer s tem, da se postavljajo ustrezne zahteve pri sprejemanju novih uslužbenec, in s tem, da se izločujejo iz vrst teh služb tisti posamezniki, ki ne izpolnjujejo moralnih in osebnih pogojev za delo z zaporniki.

Smernice na tem področju so bili veljavni pravni predpisi. Zato je poljski sistem izvrševanja kazni vedno bliže cilju, ki si ga je zastavil in katerega izvajalec je vsak penitenciarne uslužbenec. Ta cilj vsebuje že temeljni pravni akt, ki se nanaša na pogoje dela v kazenskih zavodih, namreč zaporniški pravilnik. »V Ljudski republiki Poljski«, beremo v uvodu k temu pravilniku, »je poglavitni namen kazni odvzema prostosti, kot ene izmed oblik boja zoper kriminaliteto, vzgoja zapornika v duhu spoštovanja veljavnih temeljev družbenega sožitja in usmeritev zapornika k temu, da bi po prestani kazni živel pošteno življenje delovnega človeka.«

Sposobnost za aktivno sodelovanje pri uresničevanju tega cilja je temeljni kriterij moralnih in osebnih lastnosti penitenciarne uslužbenca. Ta sposobnost je danes odločilna tako pri izboru kandidata kot pri oceni njegove primernosti za nadaljnje delo. Njeno konkretizacijo pomenijo tudi drugi predpisi pravilnika. Zlasti moramo opozoriti na predpis, ki določa, kakšen mora biti odnos usluž-

benca kazenskega zavoda do zapornika. Zaporniški pravilnik, katerega norme so namenjene tistim, ki prestajajo kazen, obsega poleg seznama dolžnosti in pravic zapornikov naslednjo normo, ki se nanaša na penitenciarne uslužbence: »Ravnanje uslužbencev penitenciarne službe z zaporniki mora biti odločno, pravično in z njim uslužbenci ne smejo dajati prednosti posameznim zapornikom.« Izpolnitev in poglobitev tega načela pomeni 18. člen zakona z dne 10/12-1959 o službi v zaporih, ko določa, da morajo skrbeti uslužbenci v okviru svoje dejavnosti za »pravilno izvrševanje kazni odvzema prostosti in preiskovalnega zapore v skladu s temelji zakonitosti in z zahtevami penitenciarne politike.«

Te norme se danes v poljskem penitenciarne sistemu na splošno uporabljajo in njihovo upoštevanje je — poleg poklicnih kvalifikacij in sposobnosti za aktivno realizacijo ciljev izvrševanja kazni — eden temeljnih kriterijev za presojo o tem, ali je kandidat sposoben za delo v penitenciarne apartu. Hkrati tvorijo te norme tudi zahteve glede bodočih uslužbencev.

Vprašanje pravilne izbire penitenciarne osebja je eden temeljnih elementov stalnega izboljševanja dela na področju izvrševanja kazni odvzema prostosti in preiskovalnega zapore ter eden izmed pogojev uspešne realizacije in ciljev penitenciarne politike.

Prevedla Alenka Šelih

Le recrutement du personnel de l'administration pénitentiaire

par Edward Neymark

L'auteur qui a bien voulu permettre à publier cet article dans notre revue l'a publié dans la revue polonaise «Przegląd penitencjarny», (Warszawa, 1963, no 2) où le lecteur peut trouver une traduction en français de l'article entier.

Dans son article, l'auteur traite, tout d'abord, des problèmes du recrutement du personnel de l'administration pénitentiaire posés devant le gouvernement polonais après la Deuxième Guerre.

C'est des employés de l'administration pénitentiaire de créer aux détenus des conditions de vie appropriées, mais de telles conditions qui sur place et dans le futur en liberté formeraient leur prise de conscience dans le domaine du respect de l'ordre établi.

C'est des employés de l'administration pénitentiaire que dépend le contenu de la vie en prison et par conséquent le destin futur du condamné.

C'est pourquoi, depuis longtemps déjà, on exigeait du personnel de l'administration pénitentiaire des qualités personnelles et des aptitudes professionnelles pour l'exercice de leur fonction. Ce problème était souvent souligné par d'éminents représentants polonais de la pensée pénitentiaire. Aujourd'hui, le système pénitentiaire est étroitement lié au courant humanitaire du développement de cette pensée.

Les principes du recrutement du personnel du service pénitentiaire étaient, dans la période des vingt dernières années, réalisés en Pologne aux degrés différents. Dès le début de l'Etat populaire de Pologne des premiers pas ont été entrepris afin d'assurer au personnel un niveau convenable de leurs connaissances professionnelles. En avril 1945 déjà, le Département des prisons a organisé des cours trimestriels pour les

directeurs et les chefs des services des prisons. En 1946, un cours trimestriel pour les vice-directeurs responsables des questions politiques et éducatives a été organisé.

La caractéristique du programme de formation du personnel du service pénitentiaire était à ce temps-là le lien qui existait entre la formation idéologique et politique et les exigences et les tâches de la profession.

Dès que les établissements pénitentiaires ont été placés sous la gérance du Ministère de la Justice, c'est à dire en 1956, les exigences à l'égard du personnel s'élevaient. Cette élévation des exigences a créé la possibilité de réaliser le postulat d'employer dans les établissements pénitentiaires des travailleurs ayant une formation spécialisée y compris des spécialistes avec instruction supérieure (juristes, médecins etc).

Le travail dans les établissements pénitentiaires exige la formation professionnelle ainsi que de hautes qualités morales et personnelles. Le personnel spécialisé possède les aptitudes professionnelles confirmées par un diplôme universitaire ou de l'école professionnelle secondaire. Le personnel de direction des établissements spécialisés possède, lui aussi, une formation professionnelle adéquate (psychiatre, psychologue). En plus, les fonctionnaires du service pénitentiaire doivent suivre des cours de formation spéciale.

Le succès du système pénitentiaire en Pologne a été obtenu grâce au développement sensible du service pénitentiaire. Cela s'exprime aussi bien par l'amélioration prééminente des qualifications professionnelles et morales que par l'élimination de ses rangs les sujets n'ayant pas de qualifications adéquates.